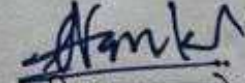

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)
राज्यशास्त्र विभाग

दि. २२ मार्च, २०२४

राज्यशास्त्र विभागाच्या बी ए भाग २ मेजर च्या सर्व विद्यार्थ्यांना कळविण्यात येते की, पेपर क्र ५ 'महाराष्ट्रातील राजकीय प्रक्रिया' च्या अंतर्गत मूल्यमापनासाठी खालील विषयावर गृहपाठ लिहून महाविद्यालयात प्रा. समीक्षा फराकटे (८००७१९०१०५) यांच्याकडे जमा करावा.

१. पंचगंगा प्रदूषण विरोधी चळवळीचा अभ्यास

समीक्षा फराकटे

HEAD

DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

Name - Nisha Amar Bajage
Roll No - 4503
Sub - Political Paper - V

DATE

09
15

पंचगंगा प्रदूषण विरोधी चळवळीचा अभ्यास ?

शिरोली :-

पंचगंगा नदी प्रदूषणास जबाबदार असणाऱ्या सर्व घटकांवर कारवाई करायी त्रिवाय प्रदूषण रोक्यासाठी विविध उपाययोजनांचा आराखडा तयार करण्यात यावा. येत्या सात दिवसांत पंचगंगा नदी प्रदूषणमुक्त न झाल्यास तीव्र आंदोलनाच्या इशारा भंगळवारी स्वाभिमानी शेतकरी संघटनेने दिला आहे. पंचगंगा नदी प्रदूषणाची पाहणी करण्यास महसूल विभागाच्या भाग पाडून निवेदन देण्यात आले. कोल्हापूर जिल्ह्यातील पंचगंगा नदी प्रदूषणाला कोल्हापूर महानगरपालिका इचकलंजी वस्त्रोद्योग कारखाने औद्योगिक वसाहती शेट सांडपाणी सोडणारी गावे जबाबदार आहेत गेल्या अनेक वर्षा - पासून मोठ्या प्रमाणात नदीचे प्रमाणत होत आहे. त्यामुळे विविध बंधाऱ्यांवर लाखो मृत माशांचा खर्च पडल्याचे दिसून येत नाही. त्या - मुळे नागरिकांच्या आरोग्याचा पुश्त गंभीर धोता चालला आहे अनेक लोकांना प्रदूषित पाण्यामुळे जीव गमवावा लागला आहे. इचकलं - जी शहरातील उद्योग व्यवसायातील प्रदूषित पाणी शेट नदीत मिसळते हे गंभीर कारण असून प्रकिया न करता शेट नदीत पाणीत सोडणाऱ्या घटकांच्या कारवाई करण्यात यावी अशा भागाची निवेदन मायब तहसीलदार संजय काटकर यांना देण्यात आले.

थावेली सागर शंभूरीटि . पं.स उपसभापती
शिरोम येथे पंचगंगा नदीच्या प्रदूषण प्रश्नी
स्वामिभानुच्या वतीने नायब तहसीलदार
संजय काटकर यांनी निवेदन देव्यात आले.

पंचगंगा नदीचे प्रदूषण रोखण्यासाठी
जयंती नाल्यामधून जाणारे साड्याणी रोख-
ण्याची आवश्यकता आहे. महापालिकेच्या वतीने
जयंती नाला स्वच्छता मोहीम हाती घेतली
आहे. मोहिमेचा व्यापक स्वरूप देण्यासाठी
पर्यावरण जमजायती करून चळवळ रातीमान
करव्याचा निर्धार करण्यात आला. त्या साठी
आवश्यक व्हाती आराखडा महापालिकेला सादर
केल्यानंतर पंचगंगा नदीचे प्रदूषण रोखण्यासाठी
आराखड्याला भंगुरी दिल्यानंतर प्रत्यक्ष कार्य-
वाहीला सुरुवात करण्यात निर्णय टोकविरोधी
कृती समितीच्या बैठकीत घेव्यात आला. मिर्जकर
तिकरी येथील विठ्ठल मंदिर परिसरात भंगळ-
वारी समितीची बैठक झाली. असोसिएशन ऑफ
भाकिव्हट अँड इंजिनीअरचे भाजी अध्यक्ष
राजेंद्र आवंत म्हणाले देशातील प्रदूषित नद्यां-
मधील पंचगंगा नदीसाठी केंद्र सरकारने भरीव
निधी दिला. पण पंचगंगा नदीसाठी केंद्र

अथवा राज्य सरकारने निधी दिला नाही
इतर शहरांच्या तुलनेत कोल्हापूरमध्ये पाणी
प्रदूषणाबाबत जागृती आहे. आर्वी पिढीला स्वच्छ
पाणी देण्यासाठी त्याला व्यापक स्वरूप देण्याची
आवश्यकता आहे. अग्रमापासून सुमारे वारमाही
वाहणारी ६७ मिमी अंतरापर्यंत पंचगंगा
वारमाही वाहते नदी प्रदूषण करणामुळे जयंती
नाल्याचा ५०% वाटा आहे. त्यासाठी नाल्या-
मध्ये टिकाटिकागी वंदार घालून सांडपा-
त्यावर प्रक्रिया करून पाण्याचा पुनर्वापर
केला पाहिजे.

कोल्हापूर - कोरणा वळणवळण वंदीच्या काळात नितळ स्वच्छ असलेली पंचगंगा नदी आणि करवीर नगरीचे नलसौंदर्य असलेला रंकाळा तलाव पुन्हा प्रदूषणाच्या विळख्यात सापडले आहेत. जयंती नाल्यासह १३ नाल्यांचे भौममि-
 श्रित सांडपाणी नदीमध्ये उघडपणे मिसळत आहे. उच्च न्यायालय, केंद्रीय दरीत लवाद यांनी अनेकदा गंभीर तारे ओढूनही औद्योगिक घटकांकडून होणारे नदीचे प्रदूषण थांबवण्यात कोल्हापूर महानगरपालिका आणि इजलकरंजी नगरपालिका यांना यश आलेले नाही.

रंकाळा तलावत, प्रदूषण वाढल्याने पाणी हिश्ट वनले असल्याने कोरणा वंदी बांधा अली आहे. इजलकरंजी येथे काळा ओढ्यातून औद्योगिक रसायनयुक्त सांडपाणी नदीत सोडले जात आहे. याविषयी प्रशासक, सामाजिक सेवा संघटनेचे अध्यक्ष दिलीप देसाई यांनी तक्रार केल्यानंतर प्रदूषण नियंत्रण मंडळ, महापालिका अधिकारी यांच्या अपारितीत सर्व नाल्यांची पहाती करून पंचनामा केला जातो. त्यामुळे प्रदूषण नियंत्रण मंडळ कोल्हापूर आणि इजलकरंजी पलि-
 का यांना पुन्हा एकदा कारण दाखवा नोटीस वजावणार असल्याचे प्रदूषण नियंत्रण कार्यालयातून सांगण्यात येत आहे. महापालिकेचे पर्यावरण अधिकारी समीर व्याध्यांबारे यांनी सांगितले की, जयंती नाल्याचे बर्गे ड्रकसत केले जात असून ६० कोटी रुपये व्यय असणाऱ्या प्रकल्पानुन १३ नाल्यांचे सांडपाणी मार्च २०२१ पर्यंत रोखले जाणार आहे.

नदीत नाल्याचे पाणी मिसळत असताना त्यावर वरवरच्या अपारिजनत। करून नागरिकांच्या आरोग्याशी महापालिका प्रशासन आणखी किती काळ खेळणार आहे.

देवनागरीच्या सर्वोच्च 10 नद्या
 प्रदूषित म्हणून मान्यता पालेल्या आहेत. त्यात
 पंचगंगा नदीचा समावेश होतो. ही नदी तशी
 कृष्णा नदीच्या मुखाच्या किनाऱ्यावरील अपनदी
 सध्याही पर्वतातच होतो. हे पंचगंगा नदीच्या
 म्हणजे कोल्हापूर जिल्ह्याचा आर्थिक कणा आहे.
 यामुळे या खोऱ्यात कोल्हापूर, गांधीनगर
 इंचलकान्जी, हातकणंगले यासारखी नागरी
 आणि औद्योगिक केंद्रे येतात. तसेच या खो-
 ऱ्याच्या एकूण 125 कि.मी लांबीमध्ये एकूण
 174 गावेही येतात. या खोऱ्यात 15.24 लाख
 लोक राहतात. ससे 2001 च्या जनगणनेवरून
 दिसून येते. अर्थात आता मोठ्या प्रमाणात त्यात
 नवक्रीचे वाढ झाली असताना आता शंका नाही
 आता इतक्या नागरी वस्त्या, औद्योगिक क्षेत्रे,
 आणि गावे या खोऱ्यात असल्यावर आणि
 जवळ जवळ 16 लाख लोक राहता असल्यावर
 येथे अनेक घरगुती प्लवहार, व्यपसाय - उद्योग
 आणि शेती चालत असतात.

त्या सर्वामुळे सहासिकच मोठ्या
 प्रमाणावर नैसर्गिक संसाधनांचा वापर होताना
 त्यांची वाहतूक होताना, त्यावर प्रक्रिया होताना
 आणि त्यातून कचरा व टाकावू पदार्थ, भलमूत्र,
 घरगुती, प्रक्रियेसाठी वापरलेल्या उद्योगाचा जवळ-
 जातून निर्माण होणारी उष्णता, धूर, धुळ हे
 घटक शोषित वापरली जाणारी वेगवेगळी रासा-
 यनिक खते, कीटकनाशके, गरबीसईक्स व
 कृत्रिम विद्युत, त्यातून निर्माण होणारी नवन-
 वीन तणे, वाहतूकीचे साधने यामुळे निर्माण होणारी
 आवाज, धूर, धुळ तेज वाळती या आणि अशा
 इतर काही कारणांनी नदीच्या पाण्याचे
 प्रदूषण होत असत. तसे ते इथेही होत आहे
 यामुळे पंचगंगा नदी सर्वोच्च प्रदूषित झाली
 आहे.

15

Seen
 15/11/15

major

Name :- Nidhi Nitin Kulkarni

Std :- B.A. II - Paper - V

Roll no :- 4489

Subject :- Political Science

1) Opposition ^{movement} to pollution of Panchaganga river.

Introduction -

The natural bodies, both lotic and lentic are most important sources of water sustainable life. These resources need special attention for conservation, development and management for optimal and sustainable utilization. The study of river ecology has gained immense importance because of multiple use of river water. Gross water pollution is clearly an immense hazard to aquatic environment the micro & macro communities in a natural water body play an important role in keeping the water clean & acceptable for various purpose.

As we know that river Panchaganga is the tributaries of the Krishna river along with Koyna river which originates at Mahabaleshwar and Prayag Chikali respectively. The Panchaganga river joins Krishna river Kurunawad of Kolhapur district, here on the bank of Panchaganga there is a temple of Datta at Narsinha wadi. Thus, on the bank of Panchaganga river various big & small cities has developed are located & among them is Kolhapur & Ichalkaranji city

Explanation -

The Panchaganga river is among the top 10 rivers recognized as polluted in the country. This river is also a right bank tributary. It also originates from the Sahayadri Mountains. The Panchaganga river basin is the economic backbone of Kolhapur district. Hence, urban and industrial centers such as, Kolhapur, Gandhinagar, Ichalkaranji, Hatkanangale come into this valley. Also, there are 174 villages in the total length of 125 km. of this valley. All of them will naturally consume a large amount of natural resources, transport them, process them & produce waste & waste products. Excreta, domestic sewage, metal & chemical mixed, gym mixed sewage, heat smoke, dust generated from the combustion of fuel. Different chemical fertilizers, pesticides, herbicides, used in agriculture and the river water is polluted due to artificial seeds, new plants, transportation vehicles, noise, smoke, dust, oil, leaks, etc. So it is happening here. Hence, the river Panchaganga has become polluted.

A little deeper study of this river pollution reveals that in general 11 MLD of sewage from human settlements & industries on the banks of this river, joins the river. The government figure do not seem to include water drawn from private rivers wells & bores & reflected in sewage. Out of this total 171 MLD sewage, 10% of sewage is generated from Kolhapur & the city & 164 villages of Ichalkaranji. The textile centres, industrial effluents has become an integral part of city

sewage. And since the human settlements on the bank of the Panchananga, naturally all this waste water directly mixes with the Panchaganga.

The treated and untreated sewage from both the corporations are being discharged in to natural drains / Nallahs which meets with river Panchaganga across the stretch at different locations. Due to non-availability of land, non-requirement of water for irrigation during the moonsoon, availability of fresh water in river Panchaganaga throughout the year with measures of irrigation department like construction of Kolhapur Type Bandhara, the treated sewage is not used to the extent for irrigation purpose. Mostly sugar & distillery industries which are scattered in Kolhapur Districts in the catchment area the river Panchaganga.

MPCB has taken various actions against the polluters in the catchment of the river Panchaganga. MPCB has filed seven prosecutions cases before the Chief Judicial Magistrate and Court of Judicial Magistrate of First class in respect of pollution of river Panchaganga at Kolhapur.

The result is that sewage & effluent are being discharged into drains & river depriving the citizens of clean environment & access to drinking water & also damaging the aquatic life. It is, thus, necessary that State Rural Development sets up either FSTPS or connect sewer septage with existing STPs.

Conclusion -

In the light of above observations & directions, there is need for effective planning and execution for preventive & remedial measures for protection of potable water, aquatic life, public health, hygiene & overall environment. The Municipal commissioners of Kolhapur & Ichalkaranji, which are main bodies in the area, may particularly take remedial measures under their supervision & file action taken report within three months.

12/15
Seen.
G. S. G. S. G.